

Kuntaselvityshenkilön raportti Palokin koskien ennallistamisesta

KH 31.10.2022 § 196
791/00.04.01/2021

Asian aikaisemat otsikot:

Palokin koskien ennallistamishanke

Palokin koskien ennallistamishankkeen loppuraportti ja linjaus jatkotoimista

KH 3.5.2021 § 92

Tuusniemen ja Heinäveden kunnat sekä Etelä-Savon maakuntaliitto teettivät vuonna 2012 Palokin koskialueiden intressivertailun 2012 (Apajax Oy, Maveplan Oy). Jarmo Pautamon, Erkki Erkinaron ja Hannu Alatalon laatimassa raportissa on seikkaperäisesti kuvattu Palokin tarjoamat mahdollisuudet ja sen ennallistamisen vaihtoehdot sekä toteuttamiseen, ennen muuta rahoitukseen liittyvät haasteet. Raportin jälkeen kuntien ja Etelä-Savon maakuntaliiton sekä PKS:n ja kalatalousviranomaisten työryhmä koetti viedä hanketta eteenpäin mutta työ hiipui vailla konkreettisia tuloksia. Kansalaistoiminta sen sijaan on jatkunut Palokin koskien vapauttamiseksi (mm. Fb-ryhmä Palokin kosket vapaaksi).

Raportti sisälsi kolme eri kalatievaihtoehtoa sekä neljäntenä mahdollisuuden jatkaa voimatuotantoa samalla kun luonnonuoma palautetaan jakamalla Juojärven vesi koskien ja voimalan kesken. Kalatievaihtoehtoista kiinnostavimmaksi, varsinkin taimenen kannalta, osoittautui Nälönjoki-Honkajoki-laajennus.

Vaelluskalojen luontaisten kutualueiden palauttaminen ja nousureittien ennallistaminen on aivan viime vuosina saanut yhä suuremman painoarvon sekä valtiollisella tasolla, kansalaismielipiteessä että kuntien ja maakuntien strategioissa ja toimenpiteissä. Myös EU:n vesiputedirektiivi sekä rahoitusvälineet tukevat osaltaan tätä kehityssuuntaa.

Pelkästään istutusten varassa oleva Saimaan järvilohi luokitellaan äärimmäisen uhanalaiseksi ja Vuoksen vesistön järvitaimenkin erittäin uhanalaiseksi. Niiden kantojen elvyttämiseksi on laadittu useita strategioita. Tuoreimmassa 2018 julkaistussa Vuoksen vesistöalueen järvitaimenkantojen toimenpideohjelmassa (MMM, Raportteja 60/2018) Juojärven reitti on yksi kärkikohde, sillä Palokin koskialueet voisivat tarjota jopa 26 ha uutta poikastuotantoaluetta.

Palokin koskien ennallistamishankern saaminen liikkeelle olisi tärkeä koko Itä-Suomelle. Siitä hyötyisivät Tuusniemen ja Heinäveden ohella ja lisäksi kaikki Vuoksen vesistön neljä maakuntaa Vaikkojoelta ja Juojärveltä aina eteläisen Suur-Saimaan selille saakka.

Tuusniemen ja Heinäveden kunnat kunta ovat saaneet Palokin koskien ennallistamishankkeen selvityksestä tarjouksen Hiitolanjoen Voima Oy, c/o Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiöltä. Vastuullisena konsulttina, Palokin hankkeen selvityshenkilönä toimii maakuntaneuvos Matti Viialainen, joka toimi vuosina 2007-2020 Etelä-Savon ja Etelä-Karjalan maakuntajohtajana. Etelä-Savon tehtävässään hän oli käynnistämässä Palokkiin liittyviä selvityshankkeita ja on seurannut tiiviisti Palokin vaiheita sittemmin myös Etelä-Karjalassa ja osallistuessaan Saimaan kalatalousalueiden yhteistyöhön.

Selvitystyö tehdään kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa käydään toimeksiantajien kanssa tarkentavat keskustelut lähtöoletuksista ja odotuksista työn lopputuloksen suhteen, perehdytään vielä jo tehtyihin selvityksiin ja käydään taustakeskustelut kalatalous- ja aluekehitys- sekä vesiviranomaisten (P-S ELY, PK ELY, ES ELY, KS ELY, LUKE, maakuntaliitot) kanssa.

Toisessa vaiheessa hahmotetaan alustavat ratkaisuvaihtoehdot ja etenemistiet sekä käydään niistä tunnustelevat keskustelut PKS:n ja tarvittaessa sen suurimpien omistajatahojen kanssa. Myös virkamiestason keskustelut sekä maa- ja metsätalousministeriön että ympäristöministeriön kanssa ovat tarpeen samoin kuin mahdollisesti myös valtion omistajaohjausyksikön kanssa. Tässä vaiheessa kartoitetaan ja kontaktoidaan myös tarkemmin yksityisiä ja järjestötahoja, jotka saattaisivat osallistua ennallistamisen rahoitukseen.

Kolmannessa vaiheessa viimeistellään suositukset, käydään uusi tapaamiskierros tärkeimpien sidosryhmien (mm. PKS) kanssa, kirjoitetaan perustelut ja raportti sekä julkistetaan se toimeksiantajien kanssa erikseen sovittavalla tavalla (laajempi sidosryhmäseminaari ja/tai lehdistötilaisuus) ja päätetään mahdollisesti tarvittavista jatkotoimenpiteistä.

Keskeisenä reunaehtona selvitystyössä ja suosituksissa on, ettei PKS:n toiminta ja kyky tuottaa omistaja-arvoa kunnille vaarannu ja että pääosa hankkeen tarvitsemasta rahoituksesta tulisi valtiolta ja EU-ohjelmista sekä yksityisiltä yrityksiltä ja/tai lahjoittajilta, jotta kuntien omarahoitusosuus ei ylitä niiden kantokykyä.

Hankkeen toteutusaika on tarkentunut neuvotteluissa ajalle 1.6.2020 – 31.1.2022. Asiantuntijatyön tarjouksen hyväksymisessä pääasiallinen painoarvo on ollut konsultin kokemus vastaavatyypisistä vaativasta prosessista sekä hankkeen onnistumisessa tarvittavat erittäin vahvat sidosryhmäsuhteet.

Valmistelija

Kunnanjohtaja Timo Kiviluoma, puh. 044 7209047

Kj:n päätösehdotus

Tuusniemen kunta tilaa tarjouksen mukaisesti kuvattua asiantuntijatyötä ja selvitystä perusteltuine toimenpidesuosituksineen kokonaishintaan 3x15x400 € = 18 000 € (alv 0 %) ja lisäksi arviolta enintään 2 000 euron suuruiset matkakulut. Hinta maksetaan jakosuhteella 40/60 Heinäveden kunnan kanssa. Tuusniemen osuus kokonaiskustannuksista on 40 % eli enintään 8 000 euroa.

Päätös

Kunnanhallitus hyväksyi päätösehdotuksen.

KH 5.9.2022 § 149

Hankkeen selvitysraporin valmistuminen on viivästynyt alkuperäisestä aikataulusta. Keskeisenä syynä on tähän on ollut jatkotoimenpiteiden rahoituksen selvittämistoimet. Selvitysraportin tiivistelmä on käsitelty hankkeen ohjausryhmän kokouksessa 1.9.2022. Selvitysmies on tehnyt raporttiin vielä 2.9.2022 edellispäivänä ohjausryhmän kokouksessa sovitut tarkennukset. Selvitysraportti kokonaisuudessaan valmistuu lähiaikoina ja sen julkistamistilaisuuden ajankohdaksi on selvitystyön ohjausryhmässä päätetty 7.10.2022.

Hankkeen selvitysraportin tiivistelmässä on lähdetty liikkeelle Palokin koskien aikaisemmin tehdyistä selvitystoimista ja nykytilanteesta järvitaimenen ja -lohen elinympäristön näkökulmasta. Selvitysraportissa on peilattu Palokin koskien tilannetta laajemminkin Itä-Suomen talouden ja matkailun kontekstiin. Selvitysmies on päätenyt raportin tiivistelmässään kolmeen eri toteutusvaihtoehtoon ja raportin tiivistelmässä selvitysmies myös ottaa kantaa näihin vaihtoehtoihin.

Yhteenvetona selvitysmiehen raportista voidaan todeta, ettei Palokin koskille selvitysmiehen raportissa olevia toimenpiteitä voida toteuttaa kuntien rahoituksen pohjalta, ottaen huomioon kuntien talouden tiukka tilanne. Järvitaimenen ja -lohen nousemisen mahdollistaminen Palokissa edellyttää valtion rahoituksella tehtävää tarkempaa selvitystä ja suunnittelua, esimerkiksi Nousu-ohjelman varoista. Palokin koskiin haettavassa ratkaisussa järvitaimenen ja -lohen nousun mahdollistamiseksi, keskinen rooli on Palokin voimalaitoksen omistavalla Pohjois-Karjanlan Sähkö Oy:llä. Kunta yhtiön osakkaana katsoo, että järvitaimenen ja -lohen nousun mahdollistavassa ratkaisussa tulee ottaa sähköyhtiön liiketoiminta huomioon täysimääräisesti. Toisin sanoen tehtävällä kalojen nousuun liittyvällä ratkaisulla ei saa heikentää yhtään sähköyhtiön taloutta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että mahdollinen sähköntuotannon menetys tulee kompensoida valtion toimesta sähköyhtiölle täysimääräisesti. Kunnan näkemyksen mukaan tehtävässä ratkaisussa tulee ottaa huomioon myös Suomen huoltovarmuuskäytäntö sähköntuotannossa.

Selvitysmiehen valmis selvitysraportti tuodaan aikanaan kunnanhallitukselle tietoon saatettavaksi.

Valmistelija

Kunnanjohtaja Timo Kiviluoma, puh. 044 7209047

Kj:n päätösehdotus

Kunnanhallitus merkitsee tietoonsa saatetuksi liitteenä olevan selvitysmiehen selvitysraportin tiivistelmän. Kunnanhallitus linjaa kunnan kantana, että järvitaimenen ja -lohen nousun Palokissa mahdollistamiseksi tarvittavien toimenpiteiden jatkoselvitys ja toteuttamistoimenpiteet tulee tehdä valtion varoista. Toteutustoimenpiteillä ei saa heikentää lainkaan Pohjois-Karjalan Sähkö Oy:n liiketoimintaa, ilman että yhtiö saa siihen täysimääräisen kompensaaion. Toteutustoimenpiteiden suunnittelussa ja valinnassa tulee ottaa huomioon myös Suomen huoltovarmuuskäytäntö sähköntuotannossa.

Päätös

Kunnanhallitus hyväksyi päätösehdotuksen.

KH 31.10.2022

Kuntaselvityshenkilön raportti Palokin koskien ennallistamisesta on julkaistu 7.10.2022. Raportissa esitetään eri vaihtoehtoja alueen ja virtaaman käytettävyydestä ja sen vaikuttavuudesta taimenen nousun ja kutualueiden näkökulmasta. perspektiiviä on haettu myös jo muualla toteutetuista vaelluskalakantojen elinympäristöjen parantamishankkeista.

Kuntaselvityshenkilö on käynyt neuvotteluja valtion viranomaisten kanssa hankkeen jatkosta. Neuvottelujen seurauksena Palokin koskien ennallistamishankkeen jatkoselvitykseen on varattu määrärahaa valtion ensi vuoden talousarvioon sisältyvästä NOUSU -ohjelmasta.

Valmistelija	Kunnanjohtaja Timo Kiviluoma, puh. 044 7209047
Kj:n päätösehdotus	Kunnanhallitus merkitsee tiedoksi saaduksi oheisen kuntaselvityshenkilön raportin Palokin koskien ennallistamisesta.
Päätös	Kunnanhallitus hyväksyi päätösehdotuksen.